

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

Рада молодих учених Університету Ушинського

Історико-філологічний факультет

Кафедра всесвітньої історії та методики її навчання

«ІСТОРИЧНА НАУКА В УМОВАХ ВІЙНИ ОЧИМА ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ»

12 березня 2026 року

Збірник матеріалів

Всеукраїнської наукової конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

Одеса, 2026

УДК: 930.2 + 930.85 + 94

DOI: <https://doi.org/10.24195/HistoricalStudies2026>

*Рекомендовано вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол № 13 від 30 квітня 2026 р.)*

Рецензенти:

Покась М. С. – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Атаманюк З. М. – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Історична наука в умовах війни очима здобувачів вищої освіти та молодих учених: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених. Одеса: Університет Ушинського, 2026. 142 с.

До збірника увійшли матеріали всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої дослідженню наступних концептуальних питань сучасної історичної науки: історія Стародавнього світу та Середніх віків, історія Нового часу, проблеми новітньої історії та сучасності, Історія дипломатії та міжнародних відносин, історія війн та військової справи. А також матеріали в сфері методики навчання історичних дисциплін в закладах освіти, що значно розширює дослідницькі межі.

Матеріали, подані у збірнику будуть корисними для науковців, освітян та всіх хто прагне вдосконалити освітній процес та сприяти розвитку сучасної історичної науки.

**«Історична наука в умовах війни очима здобувачів вищої освіти
та молодих учених»**

12 березня 2026 року

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова:

Красножон Андрій Васильович – ректор Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор історичних наук, професор.

Заступники голови:

Музиченко Ганна В'ячеславівна – проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор політичних наук, професор.

Кон Олена Олександрівна – декан історико-філологічного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», кандидат філологічних наук, доцент кафедри словянського мовознавства.

Ковальський Станіслав Валентинович – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри всесвітньої історії та методики її навчання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Члени оргкомітету:

Окорокова Віра Вікторівна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії та методики її навчання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Добролюбська Юлія Андріївна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії та методики її навчання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Яновська Лариса Григорівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії та методики її навчання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Федотов Н. О.	Принцип бунбу рьодо (文武両道) та роль поезії у формуванні військової культури Японії	118
Янак Д. Д.	Самохідні штурмові гармати Вермахту	127

Методика навчання історичних дисциплін в закладах освіти

Половенко Н. А.	Використання історико-порівняльного методу на уроці всесвітньої історії на тему «Виховання та освіта цивілізації майя до та після конкістадорів»	133
Плаксива В. О.	Методичні особливості використання сторітелінгу під час вивчення історії розвитку техніки	136

Федотов Н. О.

здобувач 3 року навчання
спеціальності 014 Середня освіта (історія),
історико-філологічний факультет,
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського (м. Одеса, Україна)

ПРИНЦИП БУНБУ РЬОДО (文武両道) ТА РОЛЬ ПОЕЗІЇ У ФОРМУВАННІ ВІЙСЬКОВОЇ КУЛЬТУРИ ЯПОНІЇ

Одним із найбільш досліджуваних і хвилюючих аспектів японської культури для західного дослідника є поезія. Поезія є засобом вираження особистості, переживань і думок людей, життя, продовжуючи жити в її культурних компонентах, вважаючи себе членом унікальної культури воїнів. Культура – це «третій дім» буття людини, культура як сукупність матеріальних і духовних цінностей покликана «олюднювати» людину. Критерієм же «людського в людині» згідно з Е. Фроммом є співвідношення життя і смерті [1, с.23]. У цьому сенсі поверхневий погляд на військову культуру постулює її відсутність або навіть неможливість в силу того, що професія воїна пов'язана зі смертю. При більш уважному підході ми побачимо, що воїни якраз набагато гостріше відчують співвідношення життя і смерті в кожному моменті і захищають життя як особливу форму буття світобудови.

Саме на прикладі поезії ми можемо побачити прагнення військової культури подолати смерть, зробити вибір на користь життя. Людське життя, на відміну від життя взагалі, наповнене соціокультурним і гуманітарним змістом [2], тому життя людини не завжди закінчується біологічною смертю, людина живе в пам'яті людей (звідси прагнення воїна прославити своє ім'я, зберегти честь і гідність, передати своє ім'я своїм нащадкам) і у своїх творах (звідси потяг воїнів до поезії та літератури). У творах майстрів бойових мистецтв ми знайдемо цілі розділи, присвячені проблемі осмислення шляху воїна і його призначення, концепції «меча, що дарує життя», розвиток цієї концепції привело до створення японським майстром Уесіба Моріхеєм «мистецтва миру і гармонії», як іноді називають айкідо, або ж до концепції юрису будо – шляху визнання, прийняття і прощення [3, с.13], розробленої вчителем Нісіо Сьодзі. Некрофілія чужа військовій культурі, в ній немає ніякого хворобливого прагнення до смерті, а лише спроба вийти за межі смерті, відмовитися від страху смерті за допомогою абсолютно особливого підходу до вирішення проблем екзистенційних

детермінацій людини, серед яких головна – проблема сенсу життя [4, с.131]. Найяскравішим доказом цього є вірші, які писалися перед обрядом сеппуку (ритуальне самогубство).

Незважаючи на те, що сеппуку за формою є самогубством, по суті, йому передують соціальна смерть [5, с.661] або ж наказ господаря, який карає самурая за проступок. При цьому і сам ритуал, що рятує честь і ім'я воїна від ганьби, і вірш, що зберігає його думки, переживання, ідеї, це все кроки до продовження життя перед обличчям неминучої біологічної смерті. Ставлення японських воїнів до смерті відповідає такому в стоїчній свідомості, де «смерть має моральне початок як останнє випробування людини на людську гідність і благородство, випробування її душевної стійкості» [4, с.135].

Відповідно до традиційного розвитку світогляду людини від архаїчного до сучасного неокласичного типу змінювалася також і поезія: від архаїчних ритуальних співаків до віршів, наповнених філософським змістом. Поезія в даному випадку є відображенням розвитку всієї військової культури, де класичні бойові мистецтва на сучасному етапі служать лише для саморозвитку і самопізнання людини.

Витоки японської поезії, як і багатьох інших явищ японської культури, лежать у міфологічних часах. Найдавнішою танка згідно з «Кодзікі» є пісня Великого Бога Хая-Суса-но-о-но мікото з приводу зведення шлюбних покоїв над місцевістю Суга [6, с.102]. Однак у передмові до «Сінкокінсю», написаній першим міністром-канцлером Фудзіваро Йосіцуне, сказано: «Пісні Ямато зародилися ще в давнину, коли тільки з'явилися небо і земля і коли ще не встановилися справи людські. І, як «листя-слова» Країни середньої очеретяної рівнини», вони беруть свій початок від Інада-хіме з селища Суга» [6, с.40]. Інада-хіме – це і є діва, врятована богом Суса-но-о від восьмиголового змія Ямата-но ороті, для поєднання шлюбом з якою і зводив палати Суса-но-о. Так чи інакше, це вказує на ритуальний характер поезії в давні часи.

Ритуальні пісні були частиною релігійних ритуалів, що сягають корінням у шаманські традиції. Ритуальність багатьох літературних пам'яток Японії не раз підкреслювалася дослідниками. Серед таких пам'яток імператорські укази – семмё, які, поряд із зверненнями до богів молитвами норіто і китайськими указами текусі, згідно з поетичною концепцією літературознавця і міфолога Орігуті Сінобу, були текстами одного порядку, чия ритуальна функція полягала у виголошенні волі небесних богів [8, с.66].

Відомий японіст Людмила Михайлівна Єрмакова повідомляє, що семме і норіто, «мабуть, виконувалися в певному музичному ключі, різні автори згадують про збережені в деяких храмах партитури окремих семме» [8, с.67]. Характерно, що дослідники підкреслюють близькість семме до фольклорно-пісенної поезії та літератури, що формувалася, незалежно від того, що імператорські укази були юридичними документами. Найбільшу близькість до пісень поетичної антології «Маньёсю» виявляють семме, які були «частиною обрядових текстів, що виконувалися в ритуалі сходження на престол» [8, с.76]. Доктор Єрмакова детально розглядає паралелі між семме і піснями нагаута і танка, що містяться в «Маньёсю», які полягають у загальних лексичних і фразеологічних збігах, деякі пісні з «Маньёсю» написані за мотивами імператорських указів [8, с.77]. Для нашої теми важливе розуміння тісного зв'язку давньоапонської поезії з ритуальними піснями і молитвами.

У цьому сенсі походження японської поезії не є унікальним, таким же чином розвивалася і давньогрецька поезія від гімнів богам до любовної та історичної тематики. Витоки поезії прояснюють і те значення, яке вона відігравала в японській культурі, зберігаючи близькість до ритуалу і сакрального дійства. Всесвітньо відомий французький антрополог Клод Леві-Стросс під час перебування в Японії відвідав острови Рюкю, де зумів познайомитися з місцевими культами, які, на його думку, містять «спільний для всієї Японії культурний пласт, що передує формуванню основ синто» [9, с.81]. На острові Іхея-дзіма Леві-Стросу вдалося відвідати репетицію сакральних піснеспівів, виконавцями яких були звичайні місцеві жителі – рибалки і селяни [9, с.88]. На цьому прикладі ми бачимо, що в давній Японії участь у деяких сакральних церемоніях могли брати не тільки представники жрецької касты, а й інші члени суспільства, в тому числі й воїни. Також існували певні ритуали і культи, характерні для людей певного роду діяльності, серед них яскраво виділяються військові культи, присвячені богам Такемікадзутіно мікото і Фуцунусі-но мікото.

Героєм японського епосу, тісно пов'язаним із шаманською традицією військової культури, є Ямато-такеру, син імператора Кейко. Відомий російський дослідник Олексій Горбильов вбачає в описі та поведінці Ямато-такеру характерні для шаманської традиції риси бойового шалу та неприборканого характеру воїна: «У переказі про Ямато-такеру ми бачимо той самий ряд подій, що і в міфі про Суса-но-о: прояв неприборканої люті і величезної сили, потім вигнання героя і використання його можливостей у війні» [10, с.610]. Вигнаний з дому за вбивство брата Ямато-такеру відправляється приборкувати країну, в

ході своїх походів він розправляє з подібними до нього воїнами – братами Кумасо-такеру та Ідзумо-такеру, закликає і приборкує непокірних богів, а згодом гине, отруєний ворожим богом, який з'явився йому у вигляді білого кабана [10, с.610].

У «Кодзікі» історія Ямато-такеру супроводжується великою кількістю пісень, які принц співав з різних приводів. Серед пісень є пісня-насмішка, подібна до переможних пісень воїнів Куме [11, с.127], яку Ямато-такеру заспівав з нагоди перемоги над Ідзумо-такеру: «Взялися вони за свої мечі, щоб їх вийняти, але Ідзумотакеру не вдалося витягнути свій підроблений. Тоді Ямато-такеру-но мікото вихопив свій меч і зарубав Ідзумо-такеру. І таку пісню заспівав:

Меч, що носить біля пояса
Ідзумо-такеру з Ідзумо,
Де восьмишарові хмари встають!
Багато плюща навколо нього обвилось,
А лева-то немає!» [11, с. 70].

Серед пісень, які співав Ямато-такеру, були: 1) хвалебна пісня, що виконувалася в ритуалі «милування країною», за допомогою цього ритуалу імператор заспокоював земних духів і запобігав можливому хаосу [11, с.129];

2) пісня благого побажання, що виконувалася в ритуальній ситуації літньою людиною на адресу молодих чоловіків з метою принести їм здоров'я і довголіття [11, с. 130];

3) пісня смутку. Перед смертю Ямато-такеру заспівав:

«О, той меч!
Меч,
Що залишив я
Біля ложа
Діви... -
Так він заспівав і раптом помер» [11, с. 76].

Меч, про який співав Ямато-такеру, — це меч Кусанагі, який бог Суса-но-но мікото здобув із вбитого ним змія Ямато-но ороті і який згодом дістався Ямато-такеру. У даній пісні Ямато-такеру шкодує, що поруч з ним немає його меча, який мав магичні властивості і який, можливо, допоміг би йому уникнути смерті. Цікаво, що спадкоємність Ямато-такеру від богів Такемікадзуті-но мікото і Фуцунусі-но мікото виражалася не тільки в продовженні приборкання країни, але і відзначена в найстарішій зведеній праці з історії військових мистецтв «Хонтьо бугей сьоден» («Короткі біографії майстрів військових мистецтв

Японії», 1716 р.) спадкоємністю у військових мистецтвах: «Мистецтво бою мечем починається з божественного мистецтва, явленого богами Такемікадзуті-но мікото і Фуцунусі-но мікото Ямато-такеру-но мікото передав нащадкам це божественне мистецтво» [10, с.610].

Другим, більш істотним, джерелом проникнення поезії у військову культуру став буддизм. Саме завдяки буддистським ченцям і вчителям поезія, яка до цього культивувалася придворною аристократією, почала проникати в самурайський стан. Для того щоб зрозуміти причину, через яку буддизм мав величезний вплив на поширення поезії в Японії, зокрема серед воїнів, достатньо буде позначити два фактори. По-перше, буддистські монастирі були центрами вченості, сюди приїжджали вчителі з Китаю, які привозили з собою китайські твори; свої проповіді та розповіді про буддизм майстри часто підкріплювали прикладами з поезії. По-друге, в поезії аристократичних кіл були поширені буддистські мотиви про тлінність усього суцього, написання подібних віршів було своєрідною ознакою хорошого тону, також існувала практика усунення імператора від влади шляхом його постригу в ченці. Відхід від світських справ і постриг у ченці представників вищої аристократії збагачував світ буддистської поезії витонченими і відточеними творами, з якими завдяки буддистським монастирям і вчителям могли знайомитися і представники військової еліти.

Серед таких ченців-поетів був і великий Сайгео. Про Сайгео Віра Маркова повідомляє, що він належав до знатного військового роду Сато, а мати Сайгео походила з роду Мінамото, в результаті чого родина поета була пов'язана як з військовими феодалами, так і зі старою придворною аристократією [12, с. 11]. У юності Сайгё займав церемоніально-декоративну посаду в гвардії, яка охороняла імператорський палац. Серед віршів Сайгё є і вірші на військову тему:

«Меч при жизни любил...
Гонят теперь взбираться
По веткам Древа мечей.
Заграды рогатые копы,
Щетинясь, впиваются в грудь»
(Пер. В. Марковой) [13, с. 238].

Сайге застав за свого життя війну між військовими родами Тайра і Мінамото, яка закінчилася розгромом Тайра. У Сайге з роду Тайра було багато друзів і знайомих, під враженням від смерті яких він склав вірші, уявивши, як через гори Сіде-но яма («що ведуть до смерті»), які за одним із повір'їв були шляхом у потойбічний світ, йдуть незліченні полчища вбитих воїнів:

«По всей стране войны встают на брань, и
нет такого места, будь то на западе или
востоке, на севере или юге, где не шли бы
сражения. Страшно слышать, какое
множество людей погибает! Даже не
верится, что это правда. Увы! Из-за чего же
возгорелась распря? Бедственные времена!
– помыслил я.

Сидэ-но яма.

Идут несметные полчища

Через Горы смерти.

И все не видно конца!

Растет число убиенных...»

(Пер. В. Марковой) [13, с. 261].

Японії знайомство з дзен відбулося ще в VII столітті, але справжній розквіт дзен почався тільки з приходом до влади військового стану і заснуванням сьогунату Камакура, а також з діяльністю Ейся – вчителя дзен. Сьогуні і генерал-регенти періоду Ходзьо (1205 – 1332 рр.) запрошували відомих вчителів з усіх кінців країни і з Китаю, будували велику кількість храмів і самі були послідовниками дзен. Серед послідовників дзен був генерал-регент Токійорі, який отримав просвітлення під керівництвом Догена і, прийнявши чернечий постриг, продовжував керувати країною. Токійорі вів просте життя і закінчив свої дні, сидячи спокійно схрестивши ноги. Вірші Токійорі відображають образ його життя і думок:

«Вище берегів тече струмочок,

Зеленіше за мох росте травичка.

Ніхто не стукає в мій скромний будиночок на горі,

Але двері самі відчиняються від стуку вітру» [14, с.57].

Дзен і військова культура перевели розмови про тлінність усього суцього (доктрина мудзьо – ідея тлінності і неміцності всього суцього) на новий рівень. Для аристократів такі роздуми були лише грою, певною витонченістю в душі буддизму, показними зітханнями придворної знаті про тлінність світу, які часто виглядають нещирими і віддають снобізмом. Наприклад, подібні патетичні вигуки могли бути висловлені з нагоди закінчення коханого роману або відцвілої сакури. Самураї ж відчували тлінність навколишнього світу в постійних боях. Дзенське заперечення прихильності до світу, до речей, до життя у самураїв

знайшло живий відгук. Тема легкості розставання з життям, презирства до смерті і відчуття її неминучості стає однією з ключових тем військової поезії.

Епоха Воюючих царств дала японській історії величезну кількість відомих полководців і воєначальників. Серед них Уесугі Кенсін і Такеда Сінген, яких об'єднувала їхня прихильність дзен. У розпал одного з боїв в ставку Сінгену ввірвався вершник і, наставивши на нього меч, запитав: «Як ти вчиниш в такому становищі і в такий час?», Сінген через брак часу вихопити меч відбив удар сковородою, відповівши: «Сніжинка в розпеченій печі!» [14, с.62]. Як з'ясувалося, вершником, що атакував Сінгена, був сам Уесугі Кенсін, а їхній діалог є блискучим прикладом розмови в дусі дзен. Сато Хіроакі наводить у своїй книзі вірш, який Кенсін склав на честь захоплення замку Ното:

«У таборі холодно, осіннє повітря свіже.
Зграями пролітають гуси, опівночі світить місяць.
Гори Етіго, тепер ось взята Ното.

Все одно: повертаючись додому, люди пам'ятають про похід» [15,с.252].

Інший вірш Кенсіна можна віднести до особливого жанру дзісей. Дзісей представляють собою танка і хайкай, написані самураями або на їх замовлення відомими поетами для ритуалу сеппуку (харакірі), також до дзісей відносять вірші, в яких поет пише про майбутню смерть. Кенсін залишив такий вірш:

«Ні раєм, ні пеклом
Мене вже не збентежити,
І в місячному сяйві
Стою непохитним,
Ні хмаринки на душі.» [16, с. 194].

Найбільша кількість дзісей пов'язана з відомою історією про 47 ронінів з Аки, які помстилися за свого пана і вчинили сеппуку. Серед авторів віршів був Оїсі Кураносукі Йосіо (Обосі Юраносукі Йосіо), який очолив загін ронінів, що зібралися для помсти. Вірш Оїсі:

«Радість!
Смуток зникає:
Відкинувши життя, перетворююся на хмару,
Що ковзає тінню
Поруч із місяцем» [16, с.76].

Однак воїни не завжди писали вірші самі, багато хто звертався до послуг відомих поетів, якщо вважали, що самі недостатньо вправні в поезії. Так Оїсі і

його шістнадцятирічний син замовили Іппіцуану написати для них вірші перед їх сеппуку: Вірш Іппіцуана, написаний для Обосі Юраносукі Йосіо:

«Тисячі гір не замінять життя пана.

Найтонше волосся важливіше

За моє життя» [16, с. 68].

Японські теоретики в галузі поезії відзначають, що головними складовими поезії є кокоро – душа і сугата – форма, що представляє собою задум і мовне втілення, мова вірша [13, с.153]. Іноді можна зустріти зневажливе ставлення до військової поезії через не завжди відточений стиль або обрану тему. Але воїни ніколи і не прагнув змагатися з поетом на ниві поезії або переплюнути його в цьому мистецтві. Відомий поет і дослідник літератури Масаока Сікі, розмірковуючи про критерії краси в поезії, писав: «Критерій і міра краси визначаються почуттями кожної людини. А тому критерії краси у всіх різні та індивідуальні» і далі: «спочатку визначений критерій краси не має ніякого відношення до критеріїв індивідуальних» [13, с.150]. Це справедливо, особливо якщо ми врахуємо, що військова поезія завжди буде ближчою воїну, ніж представнику іншого стану, а тема і задум вірша будуть торкатися почуттів воїна і звертатися до його індивідуальних критеріїв краси.

Розглянувши процес еволюції японської військової поезії та її приклади, ми можемо однозначно сказати, що поезія для військової культури служила одним з інструментів для олюднення людини, виховання у воїні почуття співчуття, почуття прекрасного, а також способу осмислення шляху воїна і всього його життя. Вже одне це доводить існування абсолютно особливої військової культури, зі своїми власними відповідями на екзистенційні питання людства.

Історія Японії – це історія політичного і культурного панування військового стану. Відомо, що «чим вищим ставав рівень розвиненості культури, тим сильніше вона впливала на динаміку соціального прогресу в цілому. І, навпаки, чим сильніше відбувався процес окультурення суспільного життя, тим держави і цивілізації успішніше набирали економічну, військову і технологічну міць» [1, с.92]. До часу близького знайомства японської нації із західною цивілізацією в 19 ст. Все суспільне життя Японії було окультурене, що зумовило подальше швидке технологічне та економічне зростання Японії.

Військова культура Японії була не тільки джерелом сюжетів для поетів, письменників і художників для створення всесвітньо відомих гравюр, драм і романів, але й сама створювала творіння духовної культури людини. Нематеріальна культурна спадщина японської військової культури досі

залишається цінним джерелом з історії, психології та культури японського військового стану.

Література

1. Горбылев А. Синтоистская традиция воинских искусств / Синто – путь японских богов: В 2т. Т.1 Очерки по истории синто. СПб.: Гиперион, 2002. С. 601 – 623.
2. Дзисэй: Стихи смерти. М.: АСТ; СПб.: Ост, 2008. 256 с.
3. Долин А.А., Попов Г.В. Кэмпо – традиция воинских искусств. М.: Наука. 429 с. 6. Ермакова Л.М. Императорские указы как жанр древнеяпонской культуры / Политическая культура древней Японии. М.: Российск. Гос. гуманитар. Ун-т, 2005. С. 66 – 80.
4. Кодзики – Записи о деяниях древности: Свитки 2-й и 3-й. СПб.: ШАР, 1994. 256 с. 9. Леви-Стросс К. Обратная сторона луны. М.: Текст, 2013. 157 с.
5. Лестев А. Е. Методы психологической подготовки японских воинов // Восточные общества: традиции и современность. Материалы II Съезда молодых востоковедов стран СНГ. Баку, 11-14 ноября 2013 года. – М., Баку: Центр Стратегических Исследований при Президенте Азербайджанской Республики, 2014. – С. 649–667.
6. Маркова В. Предисловие / Сайгё // Горная хижина. СПб: Кристалл, 1999. - С. 5–46.
7. Масока С. Стихи и проза. СПб.: Гиперион, 1999. 192 с.
8. Мифы Древней Японии: Кодзики. Екатеринбург: У-Фактория, 2005. 256 с.
9. Меньчиков Г.П. Антропологические константы: Ч. II. Основные закономерности изменения сознания человека / Г.П. Меньчиков // Вестник Казанского государственного университета культуры и искусств. 2013. №4-1. С. 21 – 27.
10. Меньчиков Г.П. Жизнь как философская категория/Г.П.Меньчиков // Вестник МГУКИ, 2008. -№5. - С. 13–17.
11. Меньчиков Г.П. Человек и его базовые экзистенциальные детерминации / Г.П. Меньчиков // Вестник Казанского государственного университета культуры и искусств. 2008. №3. С. 131 – 141.
12. Нисио С. Айкидо – юрису будо. Принцип ирими иссоку // Пер. с яп. О. Глушко. М.: Издательство «Эннеагон Пресс», 2011. 208 с.
19. Нитобэ И. Этика самурая // Японский воин. М.: ЗАО Центрполиграф, 2009. С. 5 – 128.

13. Нукария К. Религия самураев. Исследование дзэн-буддийской философии и практики в Китае и Японии. СПб: Наука, 2003. 245 с.
14. Сато Х. Самураи: история и легенды. СПб.: «Евразия», 1999. 416 с.
15. Сиба Ё. Тикубасё // Кодекс бусидо. М.: Эксмо, 2007. С. 285 – 307.
16. Синкокинсю: Японская поэтическая антология XIII века. М.: Корал Клуб, 2000. В 2 т. Т.1. 280с.

Науковий керівник: Добролюбська Ю. А., д. філос. н., професор, професор кафедри всесвітньої історії та методики її навчання ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Янак Д. Д.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 014 Середня освіта (Історія)
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса, Україна)

“САМОХІДНІ ШТУРМОВІ ГАРМАТИ ВЕРМАХТУ”

В часи Другої світової війни всі її учасники застосовували різні зразки бронетехніки на полі бою. Це були середні, важкі танки, самохідні зенітні установки, САУ тощо. Були САУ особливого класу - самохідні штурмові гармати. Вони були призначені для того, щоб підтримувати наступ піхоти та підтримка танків. Але самохідні штурмові гармати також самі могли ефективно боротися з ворожою піхотою та танками. Однією з таких сау була Stug III.

Варто трохи розповісти про історію створення цієї сау. В 1937 році було створено перші 5 одиниць цієї сау нульової серії на шассі танка Т-3. Ці сау мали в якості головного озброєння коротку 75-мм гармату Stuk 37. САУ цієї серії не приймали участь у боях, оскільки вони використовувалися для випробувань на полігонах. Невідомо, чи пішла би САУ у серійне виробництво, якби не наполегливість Манштейна, який вважав, що самохідна артилерія необхідна, на противагу думці Гудеріана, який вважав, що танк кращий за САУ, і необхідності в штурмових гарматах немає. Але в кінцевому результаті наполегливість Манштейна дала свої результати - САУ пішла в серію. Перші моделі САУ А,В,С,Д,Е - мали коротку 75-мм гармату, таку саму, як на перших модифікаціях танка Т-4. Після вторгнення в СРСР виявилось, що 75-мм гармтата Stuk 37 малоефективна проти ряднських Т-34 та КВ-1. Перші сау мали броню в 50 мм, що не захищало від гармат Т-34 і КВ-1. З моделі F сау почали встановлювати

Наукове видання

**«ІСТОРИЧНА НАУКА В УМОВАХ ВІЙНИ ОЧИМА ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ»**

Збірник матеріалів
Всеукраїнської наукової конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

м. Одеса, 12 березня 2026 р.

Електронне видання. Підписано до друку 01.05.2026 р.
Формат 60 x 90 1/16 Умовн. друк. арк. 8,7
Наклад – 150 прим.